

„Mul on olnud väga huvitav elu...”

In memoriam Krista Aru
(1. VIII 1958 – 25. II 2025)

Foto: Mats Öun

Neljapäev, 27. veebruar

Üleeile, 25. veebruaril, suri Krista Aru. Kui sureb **nii elus** inimene, nagu Krista oli, siis see lämmatab, õieti lämmatab see olukord, mis paiskab meid vastamisi usumatuga: kas tõesti Kristat enam pole? Kuidas nii? Miks ometi?

Laupäev, 1. märts

Hommik on udune, lund on veel väga üksikutes kohtades, maa, mis taanduva udu alt vaikselt paistma hakkab, rohetab, justnagu oleks kevad kohe algamas, kohe hakkaksid kohisema kevadtüüed ja rohi

valmistuks mühinal kasvama. Ometi on aeg, kus maailm on teinud järsu nõksaku, kõik paistab äkki teisiti, valgus on teravam, varjud mustemad, õuest kostvad inimeste hääled sulavad kokku, taanduva taustale, vaid linnud laulavad, nagu kevaditi ikka, aga nemadki justkui kaugemal ja vaiksemalt, pea olematuks on pisenenud iga-sugused argised nääklused inimeste vahel, ka mingid vanad konfliktid jätavad su täiesti üksikõikseks, kohal on vaid andetus, üksnes see, ja suur eluvool, milles kulged, milles püsid, kuni on antud.

See kevad tuleb teisiti, ilma Kristata, kelle ärasaatmistseremoonia toimus eile Tartus Pauluse kirikus. Kirik oli puupüsti rahvast täis, lilli ja pärgi toodi tohutult, teenistust viis läbi piiskop emeeritus Joel Luhamets, kõnelesid Tartu linnapea Urmas Klaas, Tartu Ülikooli rektor Toomas Asser ja meie kursusekaaslane Erki Berends, kes meenutas oma südamlikus sõnavõttus, et kuigi Kristal oleks oma võimete ja oivaliste teadmiste juures olnud võimalus oma aega üksikõik mille muu peale kulutada, muretses tema alati nende pärast, kellele asjad nii kergesti kätte ei tulnud. Erki sõnavõtule järgnes aplaus, austusavaldus Kristale, mis ei tahtnud lõppeda.

Kui poeg Joonase ja tema elukaaslase Anniga õhtul Tallinna tagasi sõitsime, siis ütlesin, et pärast matusetseremooniatega saginat, inimestega ümbritsetust, sekelduste ja korraldustega täidetud aega alles see päris tühjusetunne tuleb. Teadmine, et inimest enam tõesti ei ole, et ta on jäädavalt läinud. Teda tulevad meelde ainult temast jäänud asjad, paberid, riided, pildid, raamatud. Ta ise sõudis minema, suures paadis, läks üle Lethe – ilma lehvitamata, ilma lubaduseta tagasi tulla.

Pühapäev, 2. märts

Surma käsi pigistab südant. Mõnikord on matustel tunne – eriti vanade inimeste matustel –, et sai lõpuks rahu, läks sinna, kuhu ikka teatud vanusesse jõudes minnakse, ja olemine on kuidagi pühalik, oled täidetud mingist sisemisest tänulikkusega segatud harmooniast, sest üks elu seadus – või surma seadus – on end taas näidanud, oma paikapidavust tõestanud. Aga Krista puhul on ainult pigistus südames, tunne, et tema elutee katkes liiga vara, liiga äkki. Ometi oli haigus teda juba mõnda aega purenud, see avastati liiga hilja, sest tal polnud kunagi aega oma tervise pärast muretseda, tema päevad olid otsast lõpuni tegemisi täis: kohtumisi, koosolekuid, kirjatöid, suhtlemist inimestega. Kuigi ta armastas arhiivis istuda, raamatuid lugeda, kirjutada, oli ta eelkõige inimeste inimene, mitte raamatute inimene või üksinduse järele janunev inimene. Üksindust vajab ta vahel ka, nagu me kõik vajame, ent üksinduse ajad võttis endale ikka muude tegevuste kõrvalt, irdumata oma juhitavatest kollektiividest, eemaldumata perest, abikaasast, lastest ega lähematest sugulastest, kellega ta kindlal moel sidet hoidis. *Sideme hoidmine eluga* käis tema juurde. Ja tema käsitamatu ammendamatu energia! Talle justkui ei kehtinud füüsikaseadused, mis ei tunnista igiliikuri võimalust, sest Krista oli igiliikur, elav tõestus igiliikuri olemasolust. Eks ta oli nõudlik, eeldades, et ka teised niipalju jaksavad: vahel tuli temaga jutuks mõni inimene, kes justkui ei jõudnud teha nii palju, kui ta Krista arvates pidanuks, kes ei suutnud korraga teha mitmeid töid, nii nagu tema oli harjunud. Siis tuli talle öelda, et Krista, kõik ei ole sellise töövõimega nagu sina, neil ei ole sinu tempot, inimesed vajavad puhkust, anna neile aega, küll nad teevad mis vaja, ja kõik laabub.

Tegelikult ma ei teagi inimesi, kes oleksid olnud võimelised tema tempos püsima. Tema päevad algasid varakult ja lõppesid hilja. Kuuldavasti vajasisid vaid nelja tundi und ka Margaret Thatcher ja Winston Churchill. Krista oli sama tüüpi inimene, kes vähese une kiuste oli alati tööpõhil. Mäletan, et ülikooliajal ei maganud ta sessi ajal peaaegu üldse, sest ta ei teinud endale õpingutes kunagi allahindlust. Ometi võinuks ta seda teha, sest meie kursusekaaslane, nüüdne ajakirjandusõppejõud Aune Unt, kes elas Kristaga ühiselamus ühes toas, meenutas peietel, et Krista oli talle sessi ajal öelnud: „Ma ei tea, mis asi see on, aga kõik, mis ma loen, jääb mulle kohe meelde.” Krista mälu oli eriline, nii nagu tema töövõimegi.

Kui läksin Kristale nende suvekoju Peedule külla – sõitsime sinna mõnikord peale seda, kui tal Tartus tööpäev tehtud oli –, siis ütles ta alati: Kärt, mine jaluta rahulikult ringi, mul on siin vaja natuke askeldada ning eks sa tahadki ju üksi olla ja mõelda. Kui ma siis umbes pooleteise tunni pärast metsaradadelt tagasi jõudsin, olid Kristal toad koristatud, tuli alla tehtud, söök valmistatud, peenrad rohitud ning ilmselt veel nipet-näpet ära korraldatud, mida ma ei osanud tähele panna.

Esmaspäev, 3. märts

Kursusekaaslastega koos olles oli ta alati lõbus, naljatlev, seltskondlik, haaras alati enda kätte juhtohjad ja teised lasid sellel rõõmuga sündida, sest kõik teadsid, et kui Krista on kambas, siis on asjad kontrolli all ja kõik vajalik saab alati tehtud. Tudengiajal haaras ta kõiki asju lennult ja alla viie ta vist üldse ühtegi hinnet ei saanud. Muidugi äratas ta sümpaatiat kõigis meie õppejõududes, näiteks Juhan Peegli ja tema abikaasaga suhtles Krista, õieti käis neil abiks veel palju aastaid pärast seda, kui

Juhan Peegel oli siirdunud pensionipõlve pidama.

Kui ta rääkis ajast, mil ta töö ja lastega tegelemise kõrvalt oma vanemaid põetas ja missugune oli nendel aegadel tema päeva-režiim, siis jättis ta mulje üliinimesest, muud sõna on raske leida. Mingid teistele, mitte ainult oma lähedastele pühendatud kohusetäitmised käisid temaga ikka kaasas ja täitsid mind lugupidamisega tema vastu.

Ta oli meie kursuse esindusfiguur, kes oskas alati sõnavõttudes leida õigeid sõnu, keda kutsuti igale poole esinema, sest tema peale võis igas olukorras kindel olla, ta oskas alati tabada õigeid rõhke, haarata õhust õigeid teemasid, teha seda, mida temalt oodati ja enamgi veel – ta oskas üllatada oma tarkuse, täpsuse, keskendatusega. Lühike ettevalmistusaeg, mis tal mõne etteaste jaoks oli, ei tähendanud kunagi kontsentratsiooni puudumist, ta võis rääkida alati, kui vaja oli – teha seda julgelt, kuulajaskonda arvestades, kaasa tõmmates. Kaasa tõmbamise oskus tegi temast juhi, keskendumisoskus teadlase, jagamisoskus pedagoogi.

Ülikooli ajal me väga tihedalt ei suhelnudki, lähem suhtlus tuli hilisematel aastakümnetel, kui meid sidus isiklikumat laadi poolehoid ja hulk sarnaseid vaateid elule. Tema juures külas olles tundsin end tema raamaturiulite juures väga koduselt, tal oli alati uus Loomingu Raamatukogu laual, alati saime rääkida mõnest värskest tähtteosest, tal olid kõik läbi loetud, ka oli ta eesti kirjanduses toimuvaga väga hästi kursis, seal olid tal oma sümpaatiad ja antipaatiad, mis meil enamasti kattusid. Olime sarnased ka pisiasjades – kas või selles, et kumbki meist polnud mingi gurmaan, pigem oli meie külmkappide sisu ühtmoodi askeetlik ja ega seal mõnikord palju peale juustu ja jogurti ei olnudki.

Teisipäev, 4. märts

Kui mõni kuu enne tema surma Kristal Tartus külas käisin ja me surmast rääkisime, siis oli see teema, mida puudutasime kõhklemisi, meie juttu tekkisid pikad pausid, Krista läks vahepeal kööki nõusid pesema, aga lõpuks ei osanud me kumbki selle kohta öelda muud kui seda, et me kõik sureme, aga me ei tea, mis tuleb pärast surma. Pealegi oli Krista ratsionaalne inimene ja spekulereida asjade üle, mida me ei tunne, polnud tema loomuses. Samal ajal oli surma pitsitus juba kohal, sundides justkui endast rääkima, aga panes ka küsima, kas seda on vaja, sest Krista polnud ju loobunud tegemast plaane selle kohta, mida ta veel teha tahaks, kuigi haiguse tõttu ei kandideerinud ta enam ülikooli raamatukogu direktoriks.

Kui jõime järgmisel hommikul kohvi, poetas Krista, et ta on viimasel ajal hakanud nägema unenägusid suurtest heledasti valgustatud ruumidest, nagu katedraalidest. Küsisin, kas ta varem on midagi sellist näinud. Ei ole, vastas Krista. Miski pigistas südant, tundsin.

Kuna pidin olema Tartus kaks päeva, siis oli Krista eelmisel õhtul teinud meie jaoks plaani: enne kui ma Tallinna tagasi sõidan, läheme vaatama ülikooli raamatukogus olevat Tõnu Tormise fotonäitust, mille üles panemist oli ta veel jõudnud planeerida, enne kui direktoriametist lahkus. Aga hommikul võttis ta oma rohud sisse ja ütles siis: Kärt, mine üksi, ma tunnen, et pean täna koju jääma. Tal lihtsalt polnud jõudu, sain aru, ja läksingi raamatukokku üksi, saatjaks teadmine, et aeg, mil Krista kiirel sammul selles majas mu ees kõndis ja omatehtud uuendusi tutvustas, on lõplikult möödas.

Panin näitusekorrusel tule põlema, uurisin hoolega kõiki pilte, endal mõte mujal, salajane kurbus südant puremas. Enne aga hulkusin natuke Toomemäel,

vihma sadas, lehed lirtsusid jala all, vihma-vari loperdas pea kohal. Kristian Jaak kõrgus endisel kohal, nii nagu teisedki monumendid, vihmasadu ei tahtnud vaibuda ja minul pigistas surma käsi südant. Kui tagasi tulin ja Krista mul enne Tallinna rongi peale minekut kõhu täis oli söötnud, saatis ta mu uksele ja hüüdis mulle järele, just sellise reipusega, nagu tal tavaks oli: „Kevadel näeme!” Ei näe, seda ei juhtu, tiksus mu peas ja surma käsi pigistas veel kõvemini südant.

Kolmapäev, 5. märts

Krista töötas aastakümneid juhtivatel kohadel, aga võim polnud tema jaoks paleus, tal olid teised ideaalid, teda kihutas tagant mingi positiivne ühistunne, mille järele ta janunes ja mida ka teoks tegi. Ta oli visioonär, aga selline, kes viis oma visioonid enamasti ellu. Tal olid justkui sünnist saati olemas omadused, mis ei lasknud tal teisejärgulise pudi-padiga tegelda: julgus, sirgjoonelisus, võime teisi innustada. Eks ta oli ka muretsev ema, aga tundus, et tema poegade andekus, nende valitud erialad ja töökus olid tema jaoks elu normaalsus. Ka ta ise oli normaalne, lihtsalt üks hea inimene, kelle süda oli õigel kohal ja kes oli väga õiglase meelega. Ta hoidis meelsasti ka oma lapselapsi ja püüdis noorte perede elu kergendada, olles abiks ja toeks.

Ükskord, kui mul oli ilmunud raamat, ei mäletagi, mis täpselt, igatahes mitte kuigi mahukas, ja ma Krista juurde Tartusse minnes selle kaasa võtsin ja uhkelt seal lauale panin, ise sinna juurde midagi pikalt seletades, siis tunnistas Krista seda, kiitis mind, ja sõnas siis, et „näe, mul siin sai ka üks raamat valmis”, võttes seepeale kusagilt lauaaluselt riiulilt välja ühe väga paksu teose. Ise nägi välja nii, et mis see siis ikka ära ei ole. See oli 479-leheküljeline monograafia „Üks kirg, kolm mõõdet. Peatükke eesti toimetajakesk-
sest

ajakirjandusest: K. A. Hermann, J. Tõnisson, K. Toom” (EKM Teaduskirjastus, 2008), mille alusel kaitses Krista 2010. aastal Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituudis doktoritöö „Eesti toimetajakeskne ajakirjandus kodanikuühiskonna kujundaja ja omakultuuri kandjana ajalehe Postimees (1886–1935) näitel”.

Neljapäev, 6. märts

Kui Krista riigikogus töötas (2015–2019), kutsus ta mind Toompeale endale külla, näitas oma kabinetti, tegi majas ekskursiooni, suhtles koridorides lahkelt kõigiga, kes vastu tulid. Riigikogu töö ei pakkunud talle täit rakendust, kuigi ta tegi sedagi tööd pühendunult, olles alati istungitel kohal, aga tal jäi energiat üle ja ta kirjutas sel ajal õhtuti Jaan Tõnissoni monograafiat „Jaan Tõnisson – rahvajuht ja riigivanem”, mis ilmus kaheköitelisena 2019. aastal. Tõnissoni võttis ta tihti jutuks ja ma ei saanud jälle muud kui imestada, kuidas on võimalik pärast pikki töö ja suhtlemisega täidetud päevi veel õhtuti täie pühendumisega kirjatööd teha. Inimesed justkui ei väsitanud teda, pigem oli see mingi salajane energiavahetus, mis tema puhul inimeste lähikonnas käivitus. Tema andis neile ja nemad talle, mõlemad pooled tundsid ennast laetu ja sütitatuna. Kuigi Krista oli kõigi vastu sõbralik, oli ta ka väga läbinägelik ja tajus silmakirjalikkuse ja teeskluse alati ära. Aga talle oli omane hoida isegi neid inimesi, kel oli omadusi, mis talle vastukarva olid.

Ja seda, et riigikogu ajal oli tal ikka alllinnas mõni kodutu, kellele ta süüa viis, vaevalt paljud teavad, sest ega ta oma sedalaadi tegevust afiseerinud. Ka Tartus elas tal mõni tuttav silla all ja sai temalt toidupakikesi. Ja ma kujutan ette, kui rõõmsad need elu hammasrataste vahele jäänud inimesed olid, kui keegi neile midagi tõi ja nendega paar sõna omanehejuttu ajas.

Kolmapäev, 12. märts

Kui ta ühes mulle saadetud kirjas avaldas mõtet: „kas sulle ei tundu, et meie aeg on täis”, siis käis see meie põlvkonna, meievanuste inimeste kohta, kes me oleme tulnud hoopis teistsugusest ühiskonnakorraldusest, ajast, millest praeguste noorte põlvkonnad võivad lugeda vaid ajalooõpikutest. Kas tundis Krista, et me oleme ajast ja arust tegelased uues, vilkuvate tulede ja ekraanidega ajastus? Kas kõneles siis temas mingi pettumus? Kui pettumusi oligi, siis avaldas ta neid vaid kõige lähematele inimestele.

Usun, et Krista ei pahandaks, kui toon ära lõigukese tema viimasest kirjast (13. veebruar 2025): „Aga tead, kui ma rahulikult mõtlen, siis mul on olnud väga huvitav elu ja ma olen selle üle väga tänulik. Ma isegi ei tea, kas ma tahaksin siit veel pikalt edasi elada... olen kuidagi jõudnud kõigega lõpparve teha ja midagi otseselt ei kripeldagi. Muidugi vaataks veel laste kasvamist, sest praegu on vara öelda, mis nendest saab, kirjutaks ja uuriks veel midagi... aga tegelikult ei oma see kõik ju mingit tähtsust, elu läheb edasi nagunii.”

KÄRT HELLERMA